

PRAKTICKÁ POMŮCKA PRO POROTCE K ODHALOVÁNÍ PLAGIÁTŮ

1. Přechází práci

Primárním a nenahraditelným úkolem každého porotce soutěže Středoškolské odborné činnosti (dále jen „SOČ“) je bezesporu důkladné studium posuzované soutěžní práce. Při jejím hodnocení hraje důležitou úlohu nejen odbornost, formální úprava či osobní přínos autora, ale také **autentičnost předkládaného textu**. Je nepřijatelné, aby byli v jednotlivých kolech soutěže odměňováni studenti, kteří vydávají cizí díla za svá. Cílem samotné soutěže, a tedy i každého porotce, by měla být ochrana soutěžících, kteří se řídí všemi platnými právními předpisy a pravidly etiky vědecké činnosti, před těmi, u nichž „účel světí prostředky“.

Na neautentičnost předloženého textu lze usuzovat z různých skutečností. Níže jsou rozvedeny některé příklady, které zpravidla vedou k odhalení porušení autorských práv jiných autorů.

- Aniž by se v textu objevil odkaz na jakýkoli zdroj informací, soutěžící detailně popisují události, které se staly před jejich narozením nebo u nichž s ohledem na okolnosti nemohli být. Odkazují na názory jiných osob, ačkoli s těmito neprovedli rozhovor. Popisují geografické či sociální poměry míst, která nenavštívili. Vypisují data, výpočty, výsledky průzkumů, které sami neprovedli a na jejichž zdroje neodkazují. Bez jakékoli citace používají v textu definice známých a v minulosti popsanych přírodních či sociálních jevů, metod a principů. Užívají obrázky strukturních vzorců chemických sloučenin či jiných grafických prvků (např. obrázky nízkého rozlišení, s cizojazyčnými popisy, nesprávnou orientací).
- V předkládané práci se objevuje neodůvodněně různé formátování textu, změna formátu citací a jejich nepostupné číslování, různá velikost a druh písma, jinak použitá kurzíva apod.

Např.

VEČEŘA, M.; URBANOVÁ, M.: Sociologie práva, Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, str. 70 cit. z BLÁHA, A. I.: Sociologie, Praha: Academia, 1968, str. 247 an.

VOIT, Petr. *Encyklopedie knihy: starší knižnictví a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*. Praha : Libri ve spolupráci s Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, 2006. 1350 s., [160] s. obr. příl. Bibliotheca Strahoviensis. Series monographica, 2. ISBN 80-7277-312-7

- Vyjadřovací způsoby autora a stylistika psaného textu se na různých místech práce mění. Zpravidla se může jednat o zásadní rozdíly mezi kapitolami, nebo také mezi teoretickou a praktickou částí práce. Stejně tak se mohou objevit rozdíly v úrovni odbornosti různých částí textu. Aniž by bylo záměrem podceňovat středoškolské studenty, vyšší obezřetnost je třeba věnovat dílům, jejichž odbornost dalece přesahuje očekávání.
- Soutěžící neuvádí vlastní názory či hodnocení, a to ani tehdy pokud určitá pasáž textu svým významem odporuje významu pasáže jiné.
- Ačkoli nelze u soutěžícího v SOČ předpokládat znalost širokého spektra dostupných literárních či jiných zdrojů ke zvolenému tématu, přesto může o případné neautentičnosti práce svědčit i chudý seznam použité literatury. Pozornost je třeba zaměřit např. tam, kde je citována jediná publikace a ve zbytku byly použity pouze internetové odkazy.

- V textu nejsou jednoznačně vyznačeny začátky a konce citací. Čtenář nemá přehled o tom, kde začíná a končí vlastní text soutěžícího a kde byla použita citace; byť se někde (zpravidla na konci odstavce) objeví odkaz na poznámku pod čarou, kde je zdroj citace uveden. Rovněž čtenář nezjistí, zda se jedná o citaci přímou či nepřímou.

Srovnejte následující texty:

... domnívám se, že odsouzený by měl být podmíněně propuštěn pouze tehdy, pokud byl pro něj dosavadní výkon trestu dostatečnou újmou. Pokud si odsouzený nevzpomíná, za co byl odsouzen, ačkoli nejsou důvody, proč by si na uvedené skutky neměl pamatovat, případně ví, za co byl odsouzen, ale žádné kroky ve směru odčinění škodlivého následku či projevení lítosti neprojevuje, je zřejmé, že v takové situaci nelze dospět k závěru, že se odsouzený již polepšil.²⁵⁹

... domnívám se, že odsouzený by měl být podmíněně propuštěn pouze tehdy, pokud byl pro něj dosavadní výkon trestu dostatečnou újmou. Jak opět uvádí J. Šlosar a P. Vaněček, „*pokud si odsouzený nevzpomíná, za co byl odsouzen, ačkoli nejsou důvody, proč by si na uvedené skutky neměl pamatovat, případně ví, za co byl odsouzen, ale žádné kroky ve směru odčinění škodlivého následku či projevení lítosti neprojevuje, je zřejmé, že v takové situaci nelze dospět k závěru, že se odsouzený již polepšil.*“²⁵⁹

Rovněž byly zaznamenány případy, v nichž soutěžící použili odkaz na bibliografické údaje u nadpisů některých oddílů své práce. Podrobnějším zkoumáním pak bylo zjištěno, že celý text těchto oddílů, následně jinak neoznačený, byl opisem celých článků z internetu. Přestože byly v poznámce pod čarou u nadpisu na tyto články uvedeny odkazy, jednalo se o tzv. velkou citaci v rozporu s autorským zákonem, neboť to nebyly pouze výňatky z díla, nýbrž celé dílo, soutěžící text nepodrobili kritice, nijak jej nerecenzovali či blíže jej nezkoumali, ale pouze jej bez dalšího zařadili mezi vlastní text.

2. Prubnout odhalovač

Plagiátorství pomůže odhalit např. systém Theses.cz (<http://theses.cz/>), do něhož jsou některé kvalifikační práce ukládány. K odhalování plagiátů pak slouží především aplikace Odevzdej.cz (<https://odevzdej.cz/>) na tento systém napojená.

Přímo na titulní straně webu Odevzdej.cz lze vložit zkoumaný soubor (soutěžní práci v SOČ ve formátech .doc, .docx, .odt, .pdf, .tex, .txt, .xls, .xlsx, .ppt) a uvést e-mailovou adresu, na niž bude zaslán výsledek rozboru. Systém pak vložený soubor automaticky prozkoumá a zašle zprávu o procentuální shodě s jiným dílem nebo díly. Podrobnější porovnání děl je dostupné až po registraci a přihlášení do systému. Blíží postupy, jak systém využívat, jsou k dispozici na uvedeném webu.

Jelikož se jedná o porovnání strojové, doporučuje se následné konkrétní porovnání jednotlivých děl. Systém může označit poměrně významnou procentuální shodu různých děl, avšak text, který se v obou pracích shoduje, je např. text právního předpisu, technické normy apod., který oba autoři do své práce zahrnuli. V takovém případě by se o plagiát nemuselo jednat. Naopak *systém neoznačí shodu tam, kde plagiátor parafrázuje či přestylizuje text jiného autora!*

Systém umožňuje vložit současně jen 3 práce na jeden e-mail. Je-li do oboru SOČ přihlášeno více prací, je možno na stejný e-mail vložit další 3 práce až po uplynutí systémem stanovené lhůty.

Problém lze vyřešit např. tak, že výsledky dalších rozborů budou odeslány na jiný e-mail, nebo si porotci rozdělí konkrétní práce, přičemž každý nechá podrobit rozboru jiné přihlášené práce.

3. Prozkoumat trh

Jelikož systémy Theses.cz a Odevzdej.cz nepokrývají všechny dostupné elektronické zdroje (a to ani na poli kvalifikačních či seminárních prací), lze učinit rychlý „průzkum trhu“ pomocí klasických webových vyhledávačů, jako

http://www.google.com/advanced_search

<https://www.seznam.cz/>

<https://www.yahoo.com/>

Je možno také odkázat na specializované vyhledávače

<http://scholar.google.cz/>

<http://books.google.com/>

<http://gen.lib.rus.ec/>

Do vyhledávače se doporučuje vložit nejprve celý název práce a porovnat ty odkazy, které by vedly k možnému originálnímu dílu. Následně lze zadávat buď klíčová slova, nebo také části vět, u nichž předpokládáme neautentičnost. Tento způsob je sice časově náročnější, nicméně zpravidla koresponduje s postupem, jakým současná mládež zdroje poznání vyhledává.

Užitečné může být také vyhledávání na webu <https://repozitar.cz/> nebo v elektronických repozitářích vysokých škol. V nich se zpravidla nacházejí veřejně dostupné kvalifikační práce v plném znění, což, jak bylo opakovaně zjištěno, je častým zdrojem pro plagiátorství. Níže jsou uvedeny odkazy na repozitáře některých vysokých škol v ČR.

Univerzita Karlova v Praze

<http://is.cuni.cz/IS-139.html>

Masarykova univerzita v Brně

<http://is.muni.cz/thesis/>

Univerzita Palackého v Olomouci

<https://portal.upol.cz/wps/portal/StudyingAndTeaching/Browsing/>

Západočeská univerzita v Plzni

<https://portal.zcu.cz/portal/prohlizeni.html>

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

<http://wstag.jcu.cz/portal/prohlizeni/>

Univerzita Pardubice

<http://dspace.upce.cz/handle/10195/4>

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

<http://dspace.k.utb.cz/handle/10563/1>

Vysoká škola báňská – Technická univerzita v Ostravě

<http://dspace.vsb.cz/>

České vysoké učení technické

<https://dspace.cvut.cz/handle/10467/3641>

Vysoké učení technické v Brně

<https://dspace.vutbr.cz/handle/11012/19121>

Vysoká škola ekonomická v Praze

<http://www.vse.cz/vskp/public.php>

Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem

<http://arl.ujep.cz/arl-ujep/cs/rozsirene-vyhledavani/>

Kompletní seznam veřejných, státních i soukromých vysokých škol naleznete na adrese:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/prehled-vysokych-skol>

4. Prověřit zdroje

Odhalování plagiátu výrazně zjednodušuje, pokud soutěžící používá elektronické zdroje dostupné z internetu. V takovém případě lze ihned při čtení práce využít odkazu a prostudovat originál. Mnohdy se zjistí, že soutěžící, byť ve své práci několik vět označil a citoval, zbylý text např. parafrázoval, přestylizoval nebo opsal, aniž by jej řádně citoval. Rovněž lze tímto postupem odhalit, že zdroj, z něhož byla formálně citována nevýznamná část, byl ve skutečnosti podkladem

pro vyhotovení celé soutěžní práce, kdy se shodují názvy a pořadí kapitol, jejich základní myšlenky, příp. obsah (byť sdělený jinými slovy).

Nepoměrně náročnější je kontrola publikací v knižní podobě. Je zjevné, že i u nich může docházet ke zcela shodnému postupu, jak byl výše popsán. Proto lze jen doporučit, aby porotce provedl kontrolu i tehdy, pokud má k dispozici publikaci v listinné podobě. Jestliže příslušnou knihu, brožuru, odborný časopis apod. k dispozici nemá a nemá rovněž příležitost navštívit nejbližší knihovnu, může se pokusit vyhledat tutéž publikaci v podobě elektronické prostřednictvím internetu. Řada monografií, sborníků či jiných děl je současně veřejně dostupná v obou formách. Proto může být do webového vyhledávače (viz bod 3.) zadán název tohoto díla, a s notnou dávkou štěstí tak lze nalézt zdroj ve formátech .pdf, .doc či jiných.

5. Proklít Wikipedii

Wikipedie bývá pro soutěžící nejčastějším zdrojem informací, a to jak počátečním, tak bohužel někdy i konečným. Trend používání této „encyklopedie“ je na vzestupu. Uživatelé uvedeného webu mohou podléhat omylu, že použité informace jsou volně dostupné a není je třeba citovat. Ačkoli použitý text, obrázky, fotografie či jiný obsah zpravidla podléhá veřejným licencím (Creative Commons, GNU apod.) neznamená to, že nakládání s tímto obsahem je neomezené. Každý zdroj může mít navíc jiné podmínky licencování. Není na porotcích SOČ, aby se zabývali tím, zda soutěžící dodrželi jednotlivé podmínky licencí, postačí vycházet z toho, že vždy je třeba uvést autora, je-li znám, a odkaz na zdroj.

Závažnějšími prohřešky jsou však plagiáty úmyslné, kdy soutěžící použijí celé články z Wikipedie nebo jejich podstatné části, tyto řádně necitují, a tedy je předkládají jako vlastní dílo. Vzhledem k rozšířenosti tohoto jevu je proto nanejvýš vhodné, vložit klíčová slova a témata soutěžních prací do vyhledávače Wikipedie a alespoň zběžně zkontrolovat, zda se nejedná o kopii.

Nejnáročnějším se pak jeví postup při odhalení plagiátu, kdy soutěžící přeloží text z jiné jazykové verze Wikipedie (případně jiného zdroje). Byl zaznamenán případ, kdy text předkládané práce sice nebyl totožný s obsahem české Wikipedie, avšak teprve podrobnějším rozбором článku dostupného na Wikipedii americké bylo zjištěno, že takto bylo z angličtiny přeloženo – opsáno asi 30 stran textu, aniž by byl řádně citován.

Pouze stručně je vhodné připomenout, že samotný obsah Wikipedie (pro její „otevřenost“) může být plagiátem, a proto i řádné citování „Wikizdroje“ může být značně pochybné.

Závěrem

Při práci porotce v soutěži SOČ bude vždy vznikat pochybnost, zda předložená práce byla v té či oné míře autentická. Pokud v takové situaci nepomůže ani výše uvedený postup, pamatujte, že porotce není soudce. Porotce je především hodnotitel, a proto soudy o autentičnosti vydávat nemusí. Vždy by však měl být schopen svůj názor řádně odůvodnit tak, aby pomáhal zvyšovat úroveň soutěže, do jejíž realizace se zapojil. Za tuto snahu si pak zaslouží naše uznání a vděk.

Stanovení postupu v případě zjištění plagiátorství na úrovni Celostátní přehlídky SOČ:

1. Práci nehodnotit, nezařazovat do výsledků s umístěním v pořadí hodnocení. Do výsledkové listiny uvést autora/y a název práce na konec seznamu s označením „Práce nebyla hodnocena“.
2. Zpracovat protokol o zjištěném porušení etických pravidel soutěže. Opatřit protokol podpisy odpovědných osob (předseda Ústřední komise, předseda Ústřední poroty, předseda příslušné odborné poroty, zástupce NIDV) a postoupit protokol příslušnému pracovišti krajského úřadu, které má v agendě garanci okresních a krajských kol SOČ.

Doporučení krajským garantům SOČ – model postupu v případě zjištění plagiátorství ve školním, okresním či krajském kole SOČ:

- Práci nehodnotit, nezařazovat do výsledků s umístěním.
- Do výsledkové listiny uvést autora/y a název práce na konec seznamu s označením „Práce nebyla hodnocena“.
- Práci nenavrhovat k dalšímu postupu.
- Školní přehlídka SOČ: Zpracovat protokol školní komise SOČ o zjištěném porušení etických pravidel soutěže. Opatřit protokol podpisy odpovědných osob (...).
- Okresní přehlídka SOČ: Zpracovat protokol okresní komise SOČ o zjištěném porušení etických pravidel soutěže. Opatřit protokol podpisy odpovědných osob (...) a postoupit protokol krajské komisi, resp. příslušnému pracovišti krajského úřadu, které má v agendě garanci okresních a krajských kol SOČ.
- Krajská přehlídka SOČ: Zpracovat protokol krajské komise SOČ o zjištěném porušení etických pravidel soutěže. Opatřit protokol podpisy odpovědných osob (...) a postoupit protokol příslušnému pracovišti krajského úřadu, které má v agendě garanci okresních a krajských kol SOČ.
- Doporučuje se, aby Krajská komise SOČ, resp. krajský garant SOČ informovali školu o zjištěném porušení etických pravidel soutěže v práci autora/ů z příslušné školy.